

Шановні делегати конференції!

Дозвольте щиро привітати всіх із початком чергового навчального року, побажати творчих сил, натхнення, високих досягнень у науковій та навчальній роботі!

На традиційні збори перед початком нового навчального року ми зібралися в особливий момент.

Україна відсвяткувала 20-тиріччя становлення і розвитку як незалежної держави.

Це було непросте двадцятиріччя – країна пройшла складний шлях випробувань, на якому були і досягнення, і поразки, пережила періоди, якими можна і пишатися, і не дуже.

Непростими були ці 20 років і для Харківського університету. Він пережив складну трансформацію, навчався жити і діяти в радикально іншому економічному, політичному, соціальному і культурному контексті.

Але університет не зупинився у здійсненні своєї вікової наукової і просвітницької місії, виходив на нові рубежі, переконливо підтверджував свою роль провідного університету Харківщини й України в цілому.

Якщо коротко підсумувати основні результати нашої діяльності за 20 років, то далеко не кожен університет може бути поставлений поруч.

- Підготовлено понад 44 тисячі висококваліфікованих фахівців.
- Відкрито 7 нових факультетів і відповідно 25 нових кафедр.
- Створено 23 нові спеціальності.
- Надруковано близько 2 000 монографій і підручників, понад 100 000 публікацій у фахових виданнях, з яких 5 312 входять до наукометричної бази даних SCOPUS.
- Захищено 252 докторських і 790 кандидатських дисертацій.
- Виконано понад 250 міжнародних і 1 000 держбюджетних проектів, результати яких впроваджено у навчальний процес та виробництво.
- 3 наукових об'єкти отримали статус національного надбання.
- 22 університетських викладача і науковця нагороджені державними преміями України в галузі науки і техніки.
- Університет отримав статуси національного, автономного (самоврядного) і дослідницького університету, гідно відзначив своє 200-річчя, на його честь Міжнародним астрономічним союзом було названо малу планету "*Kharkivuniver*".
- За авторитетними українськими і міжнародними рейтингами університет посідає найвищі позиції.

За всім цим стоїть невпинна напружена і творча робота всього колективу, кожного факультету, кафедри, інституту, відділу, кожного професора, викладача, науковця.

Досить продуктивним був і 2010-2011 навчальний рік.

Продовжувала зростати кількість акредитованих і ліцензованих напрямів і спеціальностей підготовки фахівців.

Суттєво підвищився контингент іноземних студентів, аспірантів і слухачів.

Уперше в історії університету одночасно 6 учених університету були відзначені Державними преміями в галузі науки і техніки.

Університет третій рік поспіль є другим серед класичних університетів у національному рейтингу «Топ-200. Україна» і посідає третє місце серед всіх вищих навчальних закладів України.

За міжнародним рейтингом наукової ефективності (University Ranking by Academic Performance, URAP) університет посів десяте місце серед ВНЗ країн СНД і є кращим в Україні.

Виконано понад 30 інноваційних проектів, більшість з яких включено до каталогу наукових і науково-технічних розробок та представлено на виставці, присвяченій 20-річчю створення СНД (Москва, червень 2011 р.).

Більш докладна інформація про наші здобутки, результати діяльності університету в цілому і в розрізі факультетів та інститутів представлена в «Інформаційно-аналітичних матеріалах», з якими можна ознайомитися на університетському сайті. Там ви побачите вражаючу панораму великої і різноманітної діяльності університетського колективу, знайдете багатий статистичний матеріал, що дозволить факультетам і кафедрам більш предметно проаналізувати свою роботу і своє місце в нашій загальній університетській справі.

Але не в університетських традиціях зосереджуватися виключно на досягненнях. Необхідно об'єктивно і тверезо, самокритично аналізувати слабкі місця, проблеми, визначати продуктивні шляхи їх вирішення.

Тому не можна не сказати, що початковий рік, який завершується, вирізняється низкою проблем, які не можуть не непокоїти і потребують певних рішучих дій і підходів, аби такі процеси не перетворилися на тенденції і не визначали негативну динаміку подальшого розвитку університету.

Хотів би зупинитися на деяких проблемах, над якими всім нам необхідно спільно і наполегливо працювати у новому навчальному році.

Перш за все – це проблема затребуваності напрямів фізико-математичного профілю, які традиційно склали головний сегмент навчальних програм університету.

Досвід цьогорічної вступної кампанії показав, що ми не змогли забезпечити повноцінний і якісний прийом на перший курс, перш за все на напрями фізики, прикладної фізики і математики.

Ми очікували, що рік у демографічному відношенні буде складним. Але реальність перевищила наші очікування і ми змушені були суттєво корегувати обсяги держзамовлення у бік зменшення.

Звісно, що ми не сиділи склавши руки, чекаючи, що самі абітурієнти до нас прийдуть. Ще на початку року було створено штаб «Абітурієнт 2011» під керівництвом проректора М.О. Азаренкова.

Фізико-математичній напрям профорієнтаційної роботи очолив декан фізичного факультету А.А. Завгородній. Роботу було проведено велику, але, все ж таки, недостатню. Думаю, що Анатолій Антонович у своєму виступі проаналізує – що було зроблено, а що ні.

Однак, попри всі наші зусилля, результати цьогорічної вступної кампанії є невтішними.

Так, на фізичний факультет цього року вступило всього 27 осіб.

На фізико-технічний – 40.

На радіофізичний – 41.

Фізико-енергетичний – 34.

Я не можу звинувачувати деканів: вони робили все можливе і неможливе, працювали буквально з кожним потенційним студентом, проте результат є таким, яким він є.

Є низка вагомих об'єктивних причин, які не сприяли успіху цієї роботи.

Головна з них – суспільство, держава і ринок праці не потребують сьогодні такої кількості фахівців зазначених напрямів.

Друга причина – середня школа не забезпечує достатній рівень підготовки з цих наук.

Третя – переважна більшість молоді та батьків не орієнтовані на здобуття вищої освіти за цими напрямами (навіть діти наших викладачів обирають інші спеціальності).

І ці причини, на жаль, не є тимчасовими: вони віддзеркалюють об'єктивну ситуацію у суспільстві й нема підстав сподіватися, що ця ситуація суттєво зміниться у найближчим часом.

Що ж робити у цій ситуації?

По-перше – необхідно вдосконалювати методи, форми профорієнтаційної роботи, шукати нові технології, нові підходи. Тут наші ресурси є далеко не вичерпаними.

По-друге – виходити на міжнародні ринки абітурієнтів, починати більш широку підготовку іноземних фахівців, для чого створювати англomовні навчальні програми.

По-третє – необхідно глибоко замислитися над питанням запровадження нових навчальних програм, які більш тісно пов'язані з реаліями ринків праці і є більш привабливими для абітурієнтів.

Пропоную вже із завтрашнього дня активізувати роботу із визначення нової номенклатури бакалаврських програм і підготувати їх до ліцензування. Перелік спеціальностей дає досить широкі можливості для цього.

Це, безумовно, складна, велика робота, яка вимагатиме чималої навчально-методичної перекваліфікації і кафедр, і викладачів, в тому числі й тих, хто призвичаївся до того, що є, тому не хоче і не може нічого змінювати.

Але іншого не дано. Ми вже дещо запізнилися з цією роботою і будемо її виконувати, подобається нам це, чи не подобається, готові ми до неї психологічно і професійно, або не зовсім, чи є у нас для цього енергія, враховуючи, поважний середній вік викладачів, або її не вистачає.

Повернуся до підсумків вступної кампанії.

Вона пройшла в цілому організовано, чітко і спокійно. Опрацьовано понад 10 тисяч заяв абітурієнтів.

На місця держзамовлення ми набрали 1097 осіб (у 2010 році – 1556 осіб). Серед першокурсників (переможців Всеукраїнських учнівських олімпіад, 12 – призери конкурсу МАН, є переможці міжнародних учнівських олімпіад з математики, фізики, хімії, 204 медалісти. Середній бал атестата зарахованих на перший курс – 9,8 (2010 рік – 9,9).

Ми менше набрали на перший курс, порівняно з 2010 роком, на місця держбюджету – 459 осіб денної форми навчання і 44 – заочної. Тобто недорахувалися 503 студенти.

Це означає, що буде переглянутий Штатний розпис університету у бік зменшення викладацьких ставок і зменшено фонд заробітної плати.

Університет не зможе виплачувати заробітну плату із спецкоштів (на рівні минулого року), оскільки ми вже це робимо, підтримуючи ті факультети, де є перевищення нормативів співвідношення викладачів і студентів. Це зараз 33 ставки, які недоотримують інші факультети, яким ми змушені компенсувати дефіцит ставками за рахунок спецкоштів.

Прості розрахунки показують, що це обходиться університету близько **4 млн. грн.** щорічно.

А це не придбані комп'ютери, не приведені у належний стан гуртожитки, не відремонтовані аудиторії і т.і.

Нормальною ситуацію, що склалася, важко назвати. Вступна кампанія цього року загострила нашу застарілу структурну проблему – недотримання окремими факультетами нормативів співвідношення викладачів і студентів, встановлених Постановою Кабміну № 1134 від 17.08.2002 року.

Ректорат чудово розуміє, що механічні підходи у приведенні штатного розпису до нормативного вигляду не прийнятні.

Факультети фізико-математичного профілю – це гордість університету. Тут складні й унікальні навчальні бакалаврські і магістерські програми, твориться наука світового рівня. Якщо ми маємо статус дослідницького університету, якщо посідаємо високі позиції у рейтингах (Україна ТОП-200, University Ranking by Academic Performance, URAP, стоїмо високо у базах даних SCOPUS та інших, якщо університет має визнану міжнародну репутацію, то у цьому є велика заслуга викладачів і науковців фізико-математичного профілю і природничих наук.

На конференції, присвяченій сторіччю Олександра Ілліча Ахієзера, академік Микола Федорович Шульга згадав його слова: *«Математика и физика – высшая ступень мощи и красоты человеческого разума»*. З цим не можна не погодитися. І ми повинні максимально дбайливо ставитися до збереження унікального кадрового потенціалу, який зосереджений на цих напрямках.

Однак і ці факультети повинні з повагою ставитися до інтересів університету, подивитися – як оптимізувати навчальне навантаження, мати чіткі плани приведення штатного розпису до нормативів.

Ми не закликаємо механічно скорочувати штати, хоча складна фінансова ситуація нас до цього прямо зобов'язує. Необхідно максимально відповідально ставитися до продовження контрактів, враховувати реальний внесок викладача та інтереси факультету і університету, позбавлятися від баласту. Нова система оцінки роботи і атестації викладачів, що запроваджена цього року, дає нам для цього реальний інструментарій.

Хотів би торкнутися фінансового становища університету. Рік минулий був дуже складним, оскільки Міністерство припинило фінансувати комунальні послуги і це коштувало університетському бюджету близько 16 млн. грн. (або, якщо комусь зручніше сприймати, – 2 млн. доларів США).

Це змусило нас скоротити низку програм і суттєво обмежити університетські витрати на ремонтні роботи, закупку техніки, видавничку діяльність тощо. Ми маємо низку об'єктів, які не можемо вже досить тривалий час профінансувати – це ремонт приміщень факультету комп'ютерних наук, філософського факультету, ремонтні роботи в гуртожитках, розпочато будівництво астрономічної обсерваторії (на яку вже пішло близько 500 тис. грн., зібраних під час аукціону), це, також ремонт і обладнання археологічного музею, ремонтні роботи на базах практики, приміщень профілакторію, це ремонтні роботи на спорткомплексі і багато чого іншого.

У цьому році ситуація не покращиться, якщо не погіршає. Міністерство навіть не планує відшкодувати кошти, витрачені на оплату комунальних послуг, знову доведеться залучати позабюджетні кошти, яких не побільшає, оскільки контрактних студентів, з відомих причин, цього року значно менше, ніж у минулому.

На 2011-2012 навчальний рік, з урахуванням залишків та очікуваних надходжень за платне навчання, ми матимемо не більше 80 млн. грн. спецкоштів. Приблизно 43 млн. піде на заробітну плату, приблизно 22,5 млн. на оплату комунальних послуг. На все інше – 14,5 млн. грн., з яких необхідно оплачувати вивіз сміття, прання білизни, транспортні витрати, відрядження, папір, картриджі, закуповувати літературу, передплачувати періодичні видання, оплачувати зв'язок, Інтернет, пошту, непередбачувані ремонтні роботи тощо, тобто забезпечувати життєдіяльність університету.

Це потребує жорсткої фінансової дисципліни і затягування пасків.

Доведеться:

1. Переглянути механізм розподілу позабюджетних коштів, централізувати і забезпечити жорсткий контроль над виділенням і витраченням буквально кожної гривні. Всі кошти мають бути спрямовані перш за все на невідкладні загально університетські потреби. Якщо щось потрібно профінансувати факультету, він подаватиме обґрунтування, яке розглядатиме колегіально фінансова комісія під керівництвом ректора.

2. Нам необхідно не тільки обмежувати витрати, але й розширяти джерела і обсяги фінансування. Тут бачимо такі напрями роботи:

а) збільшення контингенту іноземних студентів за рахунок більш активної роботи в країнах, які є для цього перспективними, за рахунок створення на факультетах однієї/кількох англомовних бакалаврських або магістерських програм;

б) більш потужна інноваційна активність факультетів, інститутів, кафедр, підрозділів університету. Ми створили нарешті Інноваційний центр і він запрацював. Уже перші кроки показали, що у нас є значний потенціал комерціалізації науково-технічних розробок. Є профільний проректор – Азаренков М.О., який відповідає за цей напрям. Є певний досвід.

Підготовка і реалізація інноваційних проектів має бути на порядку денному засідань кожної кафедри, факультету, кожного наукового підрозділу. На засіданнях ректорату будемо розглядати досвід і результати цієї роботи, вже 16 вересня на цю тему звітуватиме за спеціальною формою фізико-технічний факультет;

в) важливим джерелом залучення додаткових фінансів є розвиток дистанційного навчання на базі ІКТ.

Ця форма навчання швидко розвивається в інформаційному суспільстві. Виникла перспективна освітня ніша, в яку університет має рішуче і енергійно увійти і протягом 3-5 років вийти на показник принаймні 10 тисяч студентів за дистанційною формою навчання, як українських, так і іноземних, перш за все на другій вищій освіті і магістерських програмах.

Ректорат влітку неодноразово збирався і обговорював це питання. Аналіз показав, що університет знаходиться у вигідній ситуації для започаткування цього масштабного і стратегічного проекту, має низку переваг, яких не мають інші вищі навчальні заклади:

а) ми маємо необхідні кадрові ресурси і можливість їх посилювати;

б) маємо достатню технічну платформу і можливість її розвивати;

в) маємо достатню кількість навчальних програм, які можна реалізовувати через ІКТ, як на соціально-гуманітарних факультетах, так і на природничих;

г) маємо, нарешті, серйозну репутацію і в Україні, і за кордоном, маємо, як то кажуть, серйозний бренд, який можна і необхідно конвертувати у значний контингент дистанційних студентів.

Підготовлено проект наказу про створення Центру дистанційного навчання, який буде розташований на 5 поверсі Північного корпусу. Розробляється програма його діяльності. Умови ліцензування дистанційного

навчання є достатньо складними, проте ми можемо їх виконати, і наше завдання – вже наступного року здійснити перший набір на дистанційне навчання.

Це потребуватиме великої і напруженої роботи із підготовки навчальних матеріалів, методичних документів, їх апробації, засвоєння електронних технологій дистанційного навчання, які суттєво відрізняються від традиційних, перекладу навчальних програм іноземними мовами, вирішення безлічі організаційних питань. Але на цей шлях нам необхідно вступати, оскільки він може забезпечити фінансову стабільність університету і нові перспективи подальшого динамічного розвитку. І крім цього, це значно посилить присутність університету в Інтернет-просторі, без чого сучасний університет не можливо уявити.

За рейтингом «Webometrics» (Ranking Web of World Universities) університет піднявся серед українських університетів з 5-го на 3 –місце. Це результат додаткової уваги, яку ми в минулому році приділяли університетському сайту.

Проте у світовому рейтингу ми знаходимося на 1395 місці (правда, за показником кількості оприлюднених в Інтернеті наукових і методичних матеріалів та їх цитування за цим рейтингом університет на 544 місці з 12 000 вищих навчальних закладів).

Це нас не влаштовує, і в новому навчальному році ми зробимо все необхідне для модернізації університетського Інтернет-порталу і перетворення його на найкращий в Україні. Для цього маємо всі можливості.

У зв'язку із цим хочу торкнутися ще одного важливого завдання.

Результати наукових досліджень, в першу чергу, кількість та якісний рівень публікацій у міжнародних виданнях є одним із головних критеріїв ранжування університетів за глобальними рейтингами.

Відповідно до рейтингу наукової ефективності (University Ranking by Academic Performance, URAP, <http://www.urapcenter.org/2010/>) від 3 грудня 2010 р. (оцінювалися 2500 кращих університетів на основі порівняння кількості публікацій, що входять до системи Thomson Reuters Web of Knowledge, цитування, кумулятивного імпаکت-фактору журналів, індексу Гірша, оцінки рівня міжнародного співробітництва та індексу Google Scholar), університет посідає 1415 місце в світі, є десятим у СНД та кращим в Україні (до рейтингу увійшли ще два українські ВНЗ – Львівський національний університет імені Івана Франка (1761 місце у світі) та Київський національний університет імені Тараса Шевченка (1996 місце у світі)).

За даними наукометричної і бібліографічно-реферативної системи SCOPUS, університет за кількістю публікацій у міжнародновизнаних виданнях посідає третє місце серед усіх наукових і навчальних закладів України.

Протягом останніх років Scopus щорічно реєструє 300-350 статей науковців університету. Зокрема, до системи Scopus були внесені у 2008 р.

325 публікацій науковців університету, у 2009 р. – 293, у 2010 р. – 365, у першому півріччі 2011 р. – 118 публікацій.

Разом з тим, порівняння кількості публікацій Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна з показниками університетів, що за даними міжнародних рейтингів входять до першої півтисячі університетів світу і мають приблизно таку ж кількість студентів й аспірантів, як і ми, показує, що ці університети публікують приблизно в 10 разів більше статей у міжнародновизнаних виданнях. Тобто нам треба реєструвати у SCOPUS не 300-350 публікацій, а 3 000-3 500.

Може до цього показника ми швидко не наблизимося, але нам необхідно значно збільшити кількість публікацій, що враховуються системами Scopus та Thomson Reuters Web of Knowledge.

Один із шляхів досягнення цієї мети – включення видань університету до реферативно-бібліографічної інформаційно-пошукової системи SCOPUS.

У першому півріччі 2011 р. подано чотири заявки щодо включення університетських видань, а саме: серій «Біологія», «Ядра, частинки, поля» Віснику університету, «Біофізичного віснику», та журналу «Фізична інженерія поверхні».

Слід також домогтися того, щоб не лише факультети та інститути фізико-математичного і хіміко-біологічного профілів, але й інші підрозділи оприлюднювали результати своїх досліджень в авторитетних виданнях.

Шановні колеги!

Ми вступаємо у новий навчальний рік за досить складних фінансових та інших обставин.

Але величезний потенціал нашого колективу не залишає сумнівів, що ми подолаємо і ці труднощі, знайдемо гідні відповіді і на ці виклики, збережемо науково-педагогічні школи і високий рівень наукових досліджень.

Попереду новий навчальний рік, напружена творча робота, радість спілкування зі студентами і колегами. Попереду новий рік нашого служіння університету, його високій місії!

Дозвольте, привітати всіх із початком нового навчального року, побажати всім нам міцного здоров'я, потужної творчої енергії, нових значних здобутків і досягнень на благословенній ниві науки і освіти!

Дякую за увагу!